

Клавдія ДЖЕДЖЕРА,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської
Рівненського державного
гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0003-1052-9584
e-mail: kladia_d@ukr.net

МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті наголошується на необхідності забезпечення якості освіти під час дистанційного навчання. Зазначається, що виконання цього завдання стає можливим за умови засвоєння науково-педагогічними працівниками ІКТ-технологій та методик взаємодії зі здобувачами вищої освіти на відстані, застосування додаткових інтелектуальних і часових витрат з боку педагогів, що значною мірою зумовлене сформованістю в них мотивів удосконалення та інтенсифікації своєї діяльності. Відповідно до цього схарактеризовано актуальні зовнішні та внутрішні демотиваційні чинники професійного самовдосконалення науково-педагогічних працівників у зазначеному напрямі.

Автор статті акцентує увагу на тому, що підвищенню мотивації щодо забезпечення якості освіти сприяє популяризація технологій дистанційного

навчання; формування культури якості дистанційної освіти в закладах вищої освіти; спеціальна підготовка, що забезпечує підвищення ІКТ-компетентності педагогів; широке інформування викладачів про новачі в системі дистанційної освіти; збагачення академічного середовища закладів вищої освіти цифровими інструментами, засобами візуалізації освітнього процесу, інтенсифікації електронного документообігу та ін.; забезпечення психологічної підтримки викладачів, створення комфортного клімату на кафедрах і факультетах (інститутах) закладів вищої освіти; використання системи адекватних матеріальних та нематеріальних стимулів щодо забезпечення педагогами якісної освіти.

Ключові слова: якість освіти, дистанційне навчання, науково-педагогічні працівники, мотиви, мотивація, демотиваційні чинники, ІКТ-компетентність.

Kludia DZHEDZHERA,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Preschool Pedagogy
and Psychology and Special Education Department
named after Prof. T.I. Ponimanskaya
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0003-1052-9584
e-mail: kladia_d@ukr.net

MOTIVATIVE FACTORS OF ENSURING THE QUALITY OF EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

Abstract. The article emphasizes the need to ensure the quality of education during distance learning. It has been noted that this task becomes possible if the research and teaching staff learn ICT technologies and methods of interaction with higher education students at a distance, therefore, the use of additional intellectual and time costs by teachers, largely due to their motives to improve and intensify their activities in the direction of mastering online pedagogy, creating online courses and their presentation in the information environment, mastering the functions of

the administrator of their courses, moderator and facilitator of subject-subject interaction with students.

It has been characterized the current demotivating factors of professional self-improvement of research and teaching staff in this area. The importance of such external social factors as unfavorable social situation in the higher education system, lack of centralized support of higher education institutions in the implementation of distance learning, its imperfect regulatory and material support, insufficient level of development of theory and

practice of distance education in the country. It has been revealed the influence of internal demotivating factors. Which are insufficient awareness of the irreversibility of digitalization of education, a negative attitude to increasing the load to ensure it, the loss of habitual physical contact with students.

The author of the article emphasizes that it is possible to increase their motivation to ensure the quality of education by promoting distance learning technologies; formation of the culture of quality of distance education in higher education institutions; special training that increases the ICT competence of teachers; broad informing teachers about innovations in the distance education system; enriching the academic environment of higher education institutions with digital tools, means of visualization of the educational process, intensification of electronic document management, etc. ; providing psychological support to teachers, creating a comfortable climate at the departments and faculties (institutes) of higher education institutions; use of a system of adequate material and intangible incentives to provide teachers with quality education.

Key words: *quality of education, distance learning, motives, motivation, demotivating factors, online pedagogy, ICT competence.*

Постановка проблеми. Реалії вітчизняної вищої освіти, що котрий рік функціонує у надзвичайній ситуації, спричиненою спочатку світовою пандемією, а після цього – повномасштабною війною, зумовлюють необхідність упровадження в освітній процес дистанційного або змішаного навчання. Ці обставини закономірно висувають якісно інші вимоги до діяльності науково-педагогічних працівників. Передусім – це організація фізично і психологічно безпечної і водночас ефективного освітнього процесу, що стає можливим завдяки активному використанню дистанційних технологій та доступних комунікацій в електронному середовищі, застосуванню відповідних методичних інструментів та технічних засобів.

Варто підкреслити, що реалізація цих завдань вимагає від педагогів значних розумових і часових затрат, опосередкованих особистісною ініціативою й активністю. Відтак важливого значення у забезпеченні якісного дистанційного навчання набуває мотиваційний чинник педагогічної діяльності, що спонукає викладача вищої школи до оволодіння сучасними способами взаємодії зі здобувачами вищої освіти, створення електронних контентів, побудови оптимальної моделі електронного навчання.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Актуальність порушеного питання зумовила появу низки праць, присвячених різноманітним аспектам дистанційного навчання. Так, вагомим відгуком на виклики надзвичайної ситуації пандемії стала колективна монографія «Екстремне дистанційне навчання в Україні» (2020), в якій представлено цінний досвід упровадження цієї форми в закладах вищої освіти, аналізуються, зокрема, технологічні можливості забезпечення освітнього процесу (І. Адашевська, Ю. Богачков, К. Гавриленко, І. Гарко, Ю. Грицук, О. Кронда, О. Іщенко, О. Краєвська, С. Литвинова, А. Матвеева, С. Прокура та ін.) та особливості взаємодії викладачів зі

студентами (О. Грицук, О. Іщенко). Чимало дослідників приділяють увагу аналізу сутності дистанційного навчання (О. Васюта, Є. Полат, О. Рибалко, А. Хуторський, Р. Шаран), виявленню його переваг та недоліків (М. Бичко, О. Данильчук, А. Олешко, Л. Попова), висвітленню специфіки його методів, форм та засобів (І. Гаргула, А. Коваленко, Л. Ткаченко, О. Хмельницька), презентації його моделей (Р. Горбатюк, Н. Іванькова, О. Рижов, А. Стадній) та інноваційних технологій реалізації (І. Слободянюк, В. Ткачук, В. Хрипун). Останнім часом опубліковано праці, присвячені вивченню особливостей організації навчання в закладах вищої освіти в умовах війни (В. Богута, О. Горбатюк, І. Корнішева, І. Крамаренко, О. Мондич, С. Нагорняк, С. Поліщук, О. Пономарьова, І. Сілютіна, К. Твум, О. Шевченко, Р. Юрій). Реалії, виклики щодо вищої освіти воєнного часу та способи розв'язання нагальних освітніх проблем обговорюються вченими на семінарах, форумах і конференціях (наприклад, «Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти» (жовтень 2022 р.); «Освіта в умовах війни: реалії, виклики та шляхи подолання» (червень 2022 р.); «Україна у просторі соціальних комунікацій: суспільство, медіа, рефлексії війни» (лютий 2023 р.); «Вища освіта в Україні: зміни через війну (березень 2023 р.) та ін.), висвітлюються в інформаційно-аналітичних матеріалах та звітах («Вища освіта України: зміни через війну»; «Освіта України в умовах воєнного стану» та ін.).

Вивчення цих праць дає змогу констатувати безумовні досягнення в теорії і практиці дистанційного навчання та водночас виокремити низку актуальних проблем, пов'язаних, зокрема, з його реалізацією педагогами вищої школи в сучасних умовах.

У зв'язку з цим увагу дослідників все частіше привертають проблеми, що стосуються ролі викладача в забезпеченні якісного навчання (Д. Водяницький, В. Гребенюк, В. Каук, А. Кондратюк, І. Мазайкіна, В. Мікаєлян, К. Пуголовок, Л. Сербіненко, М. Сидорова, Т. Філат) та його підготовки до роботи в дистанційному режимі (С. Антощук, В. Биков, В. Гравіт, Ю. Жук, О. Кіріленко, В. Кухаренко, О. Муковіз, В. Олійник, Л. Рибалко, В. Стрельников, А. Троцько, Г. Труш, А. Штепура). І хоча дослідники згадують і про необхідність мотивації науково-педагогічних працівників щодо реалізації згаданого освітнього завдання та потребу в її посиленні, проте це питання сьогодні залишається малодослідженим.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу причин недостатньої мотивації науково-педагогічних працівників щодо забезпечення якісного дистанційного навчання та виявлення можливостей для підвищення цього чинника ефективності педагогічної діяльності в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здійснений аналіз наукових праць та узагальнення власного досвіду засвідчує, що викладання в закладах вищої освіти в умовах війни супроводжується низкою відчутних змін у діяльності педагогів. Основними з них є: переорієнтація на викладання в дистанційному чи змішаному режимі та, відповідно, інтенсифікація його інформаційного аспекту, заміна традиційних курсів

навчальних дисциплін їх дистанційними різновидами, використання нових методичних інструментів (методів, засобів та форм навчання і контролю навчальних досягнень здобувачів освіти), перехід до нових соціально-пізнавальних моделей взаємодії зі студентами, що супроводжується змінами у ставленні учасників освітнього процесу до навчання і позначається на результатах їхньої діяльності.

Наслідком цих новацій є поява нових завдань із оволодіння онлайн-педагогікою, які повинні з «мінімальними ресурсами» (вислів В. Кухаренка, В. Бондаренка (2020, с. 15)) виконати педагоги. Оскільки основною передумовою належного забезпечення викладання на відстані є використання технічних засобів, то першочерговим завданням, актуальним для більшості науково-педагогічних працівників, є удосконалення вмінь (в окремих випадках – оволодіння ними) щодо користування технічними засобами зв'язку та інструментами дистанційного навчання: платформами (системами) (Moodle, Google Classroom, Classtime, Kahoot, Zoom, Microsoft Teams, Google Meet, LearningApps та ін.), месенджерами (Telegram, Viber, WhatsApp), службами та сервісами мережі «Інтернет» (електронною поштою, онлайн-дошкою мультимедійними відео- та аудіоматеріалами, засобами проведення тестування онлайн, способами модерації чатів і форумів, створення блогів та ін.) для проведення занять і контрольних заходів, розроблення завдань і матеріалів для студентів, консультування, обміну оперативною інформацією.

У ситуації дистанційного навчання стає необхідним розроблення навчальних курсів у новому онлайн-форматі: оновлення контентів (навчально-методичних комплексів дисциплін, програм самостійної роботи студентів, відеоматеріалів, інфографіки, медіатеки тощо) для їх належного представлення в інформаційному середовищі (створення методичних кабінетів викладачів, форумів запитань та відповідей, електронних журналів та ін.).

За цієї умови педагог повинен виконувати раніше не властиві його діяльності функції адміністратора та програміста, який має надати необхідну технічну допомогу здобувачам вищої освіти, забезпечити їхню ефективну взаємодію із системою (Ляхоцька, 2014, с. 36), реалізувати таку взаємодію в синхронному (вебінар, відеоконференція, віртуальний клас, онлайн-тренінг) та асинхронному форматах (блог, форум, чат, електронна пошта) (Ткаченко і Хмельницька, 2021, с. 93). Водночас у стресових умовах воєнного часу зростає значущість виконання ним психотерапевтичної функції, призначеної для надання психолого-педагогічної підтримки студентам, магістрантам, аспірантам.

За таких умов зростає значення якості комунікації викладачів зі здобувачами вищої освіти, яка також набула суттєвих змін. Об'єктивною потребою сучасної освіти, що, вочевидь, буде зберігатись і надалі, є переорієнтація на іншу систему комунікативних зв'язків, смислоутворювальним ядром якої є взаємодія через цифрові технології (мета викладання – взаємодія викладача зі студентами з використанням ІКТ задля розвитку їхніх компетентностей, реалізації їхніх індивідуальних освітніх траєкторій). Із позицій

суб'єкт-суб'єктності така система постає як інструмент допомоги здобувачам в успішному оволодінні змістом навчальної дисципліни; засіб мотивації учіння та саморозвитку.

Отже, враховуючи сутність суб'єкт-суб'єктності як доцільного двостороннього взаємозв'язку рівноправних активних партнерів та беручи до уваги існуючі проблеми щодо зниження якості освіти через відірваність від фізичного освітнього середовища та накопичення негативних вражень учасниками освітнього процесу під час тривалої пандемії та внаслідок воєнних дій, вважаємо доцільною думку, висловлену О. Гончар (2012, с. 44), про те, що результативними сьогодні є: інтерактивні технології, які уможливають партнерський дидактичний діалог між учасниками освітнього процесу на відстані; тьюторство, «коли тьютор взаємодіє на індивідуальній основі зі студентом, надаючи «консультативно-проектні» послуги щодо засвоєння останнім навчального матеріалу та адекватного оцінювання прогресу на цьому шляху»; коучинг, що базується на довірі, підтримці, емпатії, толерантності, стимулюванні самомотивації.

Хоча виконання цих завдань вимагає високої мотивації науково-педагогічних працівників, останнім часом спостерігається її послаблення, що спричинено низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Перші з них обумовлені значною пролонгацією карантинної надзвичайної ситуації, кризовими воєнними обставинами і неблагополучною соціальною ситуацією в системі вищої освіти, що, як засвідчують результати моніторингу, призвело до погіршення функціональних, зокрема емоційних станів учасників освітнього процесу, і, як підкреслюють І. Шевчук та А. Шевчук (2022), до падіння престижності викладацької праці, зниження рівнів мотивації та результативності їхньої праці, втрати кадрового потенціалу вищої освіти.

У зазначеному контексті варто згадати про недостатність централізованого супроводу закладів вищої освіти у їх переході на нові засади організації освітнього процесу. Як стверджує з цього приводу К. Гавриленко, фактично під час пандемії «викладачі залишилися наодинці з проблемою загального переходу від традиційного до дистанційного навчання й лише незначна їх частина була готова до викликів дистанційного навчання» (Кухаренко і Бондаренко ред., 2020, с. 131). Висловлену думку підтверджують у своєму аналітичному огляді Ю. Назаренко і О. Поліщук (2021), котрі зазначають, що ці питання розв'язувались залежно від можливостей кожного закладу освіти. Зі слів авторів, «в університетах розгортання систем дистанційної освіти відбувалося через відповідні накази ..., і тренінги з ознайомлення та навчання навичок користування ними проводив кожен заклад окремо». Дещо кращою стала сучасна ситуація, коли Міністерством освіти і науки було видано низку документів (наказів, листів), які унормовували порядок організації освітнього процесу вищої школи в умовах війни. Та все ж таки і дотепер суттєвою перешкодою в організації праці викладача залишається недосконале нормативне забезпечення стосовно унормування роботи викладача в дистанційному режимі: визначення видів і форм навантаження

та оплати праці з урахуванням додаткових часових витрат на розроблення і супровід дистанційних курсів.

Однією зі складних проблем у роботі викладачів є проблема технічного забезпечення, що полягає передусім у відсутності достатніх можливостей закладів вищої освіти загалом та учасників освітнього процесу зокрема для придбання якісних комп'ютерів, налагодження належної інтернет-комунікації, а в умовах війни – періодичної відсутності енергопостачання, перебоїв у роботі інтернету та мобільному зв'язку. Зазначені обставини негативно позначаються на якості підготовки та проведення навчальних занять.

Як слушно зауважують А. Троцько, Л. Рибалко, Г. Кіріленко та Г. Труш (2019), попри значну кількість публікацій щодо проблеми дистанційного навчання, сьогодні доводиться констатувати недостатній рівень розвитку теорії та практики інформатизації вищої освіти і у зв'язку з цим – недостатню готовність науково-педагогічних працівників до цифровізації навчального матеріалу, його технічної підтримки та роботи на відстані. Ми погоджуємося з висновком шановних колег, що «готовність викладачів до професійного самовдосконалення в умовах упровадження дистанційного навчання в закладах вищої освіти залишається низькою, ... якість навчання – бажаною та лише задекларованою в офіційних наказах і звітах», а процес забезпечення цієї форми навчання є «безініціативним і пасивним» (Троцько, Рибалко, Кіріленко і Труш, 2019, с. 260), отже, недостатньо вмотивованим.

Основною причиною окресленого ставлення до переорієнтації своєї діяльності на нові засади є, на наш погляд, сприйняття цифрових технологій як тимчасового явища, пов'язаного з пандемією, а далі – з війною. У зв'язку з цим багато педагогів сумніваються у доцільності впровадження новацій, що вимагає застосування чималих зусиль, чекають на повернення до традиційних форм і методів викладання. Однак такі очікування є марними і невідповідними суспільній потребі у зростанні цифрової грамотності фахівців усіх галузей, розвитку освітнього середовища як інтегрованої єдності фізичного і віртуального освітніх просторів. Навіть за умов повернення до навчання офлайн воно вже не буде таким, як до застосування дистанційного навчання і, як стверджують дослідники (Биков, Лещенко і Тимчук, 2017), буде зберігати і зміцнювати свою цифрову орієнтацію.

Такі настрої позначились і на якості підготовки навчально-методичного забезпечення. Так, якщо більшість педагогів негативно поставились до помітного збільшення їхнього навантаження під час пандемії (підготовки методичних матеріалів для проведення навчальних занять онлайн, збільшення обсягу призначених для перевірки студентських робіт, підтримки зворотного зв'язку зі студентами), то сьогодні цей процес нерідко гальмується через обмеженість технічних можливостей та їхнє емоційне виснаження від тривалого стресу (Кухаренко і Бондаренко ред., 2020, с. 148).

Помітно впливає на мотивацію викладачів і відсутність безпосередньої взаємодії та повноцінного контакту зі студентами, заміниками яких стали їхні зображення на моніторі. Ми погоджуємось із думкою, висловленою Ю. Мозговою (2021, с. 89) про те, що у

цій ситуації, «залишаючись віч-на-віч з єдиним співрозмовником – екраном», педагог позбавлений тих вагомих можливостей та емоційних вражень, які йому дає фізичний контакт з аудиторією. Адже, як слушно підкреслює авторка, «незалежно від того, наскільки викладач є залученим у взаємозв'язок зі слухачами, йому не вистачатиме щоденної присутності в аудиторії, безпосередньої взаємодії» (Мозгова, 2021, с. 89).

Як бачимо, ситуація, що склалася, потребує багатоаспектних пошуків шляхів розв'язання, які мають бути неодмінно пов'язаними із підвищенням рівнів мотивації науково-педагогічних працівників передусім щодо якісного виконання своїх обов'язків, зокрема – до застосування додаткових зусиль задля вдосконалення своєї цифрової компетентності та оволодіння ІКТ.

Зважаючи на результати досліджень учених з проблеми професійної мотивації педагогів (С. Бірюченко, Ж. Вірна, Ф. Гоноболін, Л. Карамушка, Г. Мухіна, Т. Остапчук, В. Семиченко, А. Шостаковська), зокрема з питання посилення спонукальних чинників підвищення ІКТ-компетентності (С. Василенко, М. Гладун, Н. Морзе), ми дійшли висновку, що підвищення мотивації науково-педагогічних працівників до забезпечення якісної освіти в умовах дистанційного навчання може бути забезпечене за умов:

- популяризації технологій дистанційного навчання;
- формування культури якості дистанційної освіти в закладах вищої освіти;
- спеціальної підготовки (курсів, тренінгів, семінарів, майстер-класів тощо), що забезпечує підвищення ІКТ-компетентності педагогів;
- широкого інформування викладачів про новації в системі дистанційної освіти;
- збагачення академічного середовища закладів вищої освіти цифровими інструментами, засобами візуалізації освітнього процесу, інтенсифікації електронного документообігу та ін.;
- забезпечення психологічної підтримки викладачів, створення комфортного клімату на кафедрах і факультетах (інститутах) закладів вищої освіти;
- використання системи адекватних матеріальних та нематеріальних стимулів щодо забезпечення педагогами якісної освіти.

Висновки. Як бачимо, мотиваційний аспект проблеми забезпечення якості дистанційної освіти у пролонгованих надзвичайних умовах пандемії та війни є предметом пильної уваги науковців і педагогів-практиків. Незважаючи на наявність зовнішніх (політичних, організаційних, нормативних, фінансових) і внутрішніх (пов'язаних з психологічною, методичною та технологічною готовністю педагогів) демотиваційних чинників, третій рік вимушеного періодичного дистанційного навчання визначається, з одного боку, адаптацією учасників освітнього процесу до навчання на відстані і розв'язанням певних його проблем, а з іншого – розчаруванням і виснаженням помітної кількості педагогів, сумнівами у доцільності застосованих ними зусиль, наявністю прогалин у їхній компетентності щодо технологій якісної дистанційної освіти.

Одним із важливих завдань закладів вищої освіти

є підвищення мотивації педагогів вищої школи шляхом подальшої просвіти, психологічної підтримки, матеріального і нематеріального стимулювання, вдосконалення освітнього середовища.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці проблеми мотивації науково-педагогічних працівників із допомогою рейтингування результатів їхньої діяльності, пошуку адекватних критеріїв її оцінювання і стимулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Екстремне дистанційне навчання в Україні: монографія (2020) / за ред. В. М. Кухаренка, В. В. Бондаренка. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня». 409 с.

Ляхощька, Л. (2014). Дистанційне навчання як педагогічна технологія дистанційної освіти. *Педагогічні науки*. Вип. 61–62. С. 33–39.

Ткаченко, Л. В., Хмельницька, О. С. (2021). Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. № 75. Т. 3. С. 91–96.

Гончар, О. В. (2012). Новітні технології суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчального процесу вищої школи. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. № 3. С. 40–44.

Шевчук, І. Б., Шевчук, А. В. (2022). Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. *Економіка та суспільство*. Вип. 39. С. 22–29.

Назаренко, Ю., Поліщук, О. (2021). Освіта в умовах пандемії у 2020/2021 році: аналіз проблем і наслідків. URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-v-umovah-pandemiyi-analiz-problem-i-naslidkiv/> (дата звернення: 27.05.2023).

Троцько, А. В., Рибалко, Л. С., Кіріленко, Г. О., Труш, Г. О. (2019). Професійне самовдосконалення викладачів в умовах упровадження дистанційного навчання в закладах вищої освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. № 4. Т. 72. С. 258–272.

Биков, В., Лещенко, М., Тимчук, Л. Цифрова гуманістична педагогіка: посіб; НАПН України, Ін-т інформ. технологій і засобів навчання. Полтава: Астроя, 2017. 180 с.

Мозгова, Ю. В. (2021). Підвищення мотивації науково-педагогічних працівників лінгвістичних факультетів в процесі дистанційного навчання. *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique*. V. 5. С. 88–90. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/8609/8575> (дата звернення: 25.05.2023).

REFERENCES

Ekstrene dystantsiine navchannia v Ukraini [Emergency distance learning in Ukraine]: monohrafiia (2020)

/ za red. V. M. Kukharenka, V. V. Bondarenka. Kharkiv: Vyd-vo KP «Miska drukarnia». 409 s. [in Ukrainian].

Liakhotska, L. (2014). Dystantsiine navchannia yak pedahohichna tekhnolohiia dystantsiinoi osvity [Distance learning as a pedagogical technology of distance education]. *Pedahohichni nauky*. Vyp. 61–62. S. 33–39. [in Ukrainian].

Tkachenko, L. V., Khmelnytska, O. S. (2021). Osoblyvosti vprovadzhennia dystantsiinoho navchannia v osvitnii protses zakladu vyshchoi osvity [Peculiarities of the implementation of distance learning in the educational process of a higher education institution]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. № 75. T. 3. S. 91–96. [in Ukrainian].

Honchar, O. V. (2012). Novitni tekhnolohii subiekt-subiektnoi vzaiemodii uchasykyk navchalnoho protsesu vyshchoi shkoly [The latest technologies of subject-subject interaction of participants in the educational process of a higher school]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*. № 3. S. 40–44. [in Ukrainian].

Shevchuk, I. B., Shevchuk, A. V. (2022). Osvitnia analytyka kriz pryзму viiny: vyklyky ta mozhlyvosti dlia vyshchoi shkoly Ukrainy [Educational analytics through the lens of war: challenges and opportunities for higher education in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vyp. 39. S. 22–29. [in Ukrainian].

Nazarenko, Yu., Polishchuk, O. (2021). Osvita v umovakh pandemii u 2020/2021 rotsi: analiz problem i naslidkiv [Education in pandemic conditions in 2020/2021: analysis of problems and consequences]. URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-v-umovah-pandemiyi-analiz-problem-i-naslidkiv/> (data zvernennia: 27.05.2023). [in Ukrainian].

Trotsko, A. V., Rybalko, L. S., Kirilenko, H. O., Trush, H. O. (2019). Profesiine samovdoskonalennia vykladachiv v umovakh uprovadzhennia dystantsiinoho navchannia v zakladakh vyshchoi osvity [Professional self-improvement of teachers in the conditions of the introduction of distance learning in institutions of higher education]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. № 4. T. 72. S. 258–272. [in Ukrainian].

Bykov, V., Leshchenko, M., Tymchuk, L. Tsyfrova humanistychna pedahohika [Digital humanistic pedagogy]: posib; NAPN Ukrainy, In-t inform. tekhnolohii i zasobiv navchannia. Poltava: Astraia, 2017. 180 s. [in Ukrainian].

Mozghova, Yu. V. (2021). Pidvyshchennia motyvatsii naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv linhvistychnykh fakultetiv v protsesi dystantsiinoho navchannia [Increasing the motivation of scientific and pedagogical workers of linguistic faculties in the process of distance learning]. *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique*. V. 5. S. 88–90. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/8609/8575> (data zvernennia: 25.05.2023). [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 26.06.2023